

românesc, se explică prin prisma celor două curente aflate în competiție și privind teoria formării limbii literare, cel purist și cel „istoric-popular”, cu sensurile și implicațiile lor ideologice. Latinismul, pentru care preocupările lui Laurian pot însemna vârful aisbergului, a consemnat o tendință generală a intelectualității epocii pentru promovarea, la nivelul foneticii și morfologiei, a termenilor apropiați de latină, iar în lexic, pentru dislocarea unor elemente de etimologie non-latină cu neologisme latino-romanice, precum și utilizarea unor procedee de îmbogățire internă. În același timp, Katalin Dumitrașcu propune o reevaluare a curentului latinist, mai atașat de problemele reale ale creării limbii române literare moderne decât s-a crezut multă vreme și exercitând o influență pozitivă asupra acesteia. Interesează în egală măsură motivațiile lui Laurian pentru preocupările sale, racordate la posibilitățile și căile perfecționării limbii ca instrument al cunoașterii științifice. În viziunea sa, o limbă trebuie să se apropie cât mai mult de perfecțiune, fapt condiționat de îndeplinirea funcțiilor de cunoaștere și de transmitere a mesajului cu maximum de randament. După cum subliniază Katalin Dumitrașcu, coordonatele existenței „limbii perfecte” sunt, pentru Laurian, bogăția, perfectibilitatea, adecvarea la idee și economicitatea. Iar de această idee se apropie cel mai mult latina, prin logica, vocabularul și suplul ei sistem derivațional. Astfel, se ajunge la necesitatea ca limba română să-și etaleze originea pur latină. Discuțiile pe marginea doctrinei lingvistice a lui Laurian sunt completate de realizările majore ale *Tentamen*-ului pentru știința limbii, nominalizate încă de B.P. Hasdeu: continuitatea dialectală și reconstrucția prototipurilor; la acestea adăugându-se conceptele vizând latina populară, rolul substratului și limba vie, ca sursă de documentare pentru istoria limbii, precum și problematizările din domeniul dialectologiei. La baza lucrării lui Laurian stă, după cum însuși afirma, „un metod nou, doară de mine până acum cercat în dezvoltarea unei limbi”, și o critică riguroasă, menită a „dezvălui” limba în toate părțile sale și urmărind-o mereu în analogie cu latina și cu „surorile” ei, italiana, franceza și spaniola. Încercarea de reconstrucție a limbii române comune îl transformă într-un pionier al domeniului.

TUDOR ROȘU

Cornel Tatai-Baltă, *Scriseri despre artă*, Alba Iulia, Editura Altip, 2005, 152 p. + [2]f., 7 il.

Nu știu dacă istoricul și profesorul de Istoria Artei de la „Alma Mater Apulensis” a încercat să socheze lectorul, alegând drept ilustrație pentru coperta I a volumului *Scriseri despre artă*, dedicat Acad. Virgil Vătășianu, imaginea cu *Iisus Pantocrator*, preluat din ilustrațiile lui Octavian Smigelschi, existente în cartea blăjeană *Liturghii*, 1905? Oricum, această tulburătoare imagine trimite cu gândul la cunoscutul *Codex aureus*, păstrat la Biblioteca Națională a României, Filiala Batthyaneum, din Alba Iulia. Ei bine, tocmai această imagine provocatoare poate fi un incitant și necesar punct de plecare într-un efort comparatist incomod, pentru actualul exeget, Cornel Tatai-Baltă, cu atât mai mult cu cât artistul blăjean Octavian Smigelschi a putut, efectiv, admira și cerceta, la începutul secolului trecut, în Alba Iulia, mai sus-citatul codice.

De fapt, cea din urmă carte tipărită a lui Cornel Tatai-Baltă cuprinde 9 articole, studii și comunicări, editate ori în curs de publicare, începând cu *Blajul și artele plastice în lumina istoriografiei contemporane* (p. 5-21), respectiv *Ușile împărătești ale iconostasului catedralei din Blaj* (p. 22-38), și încheind cu *Tabăra Internațională de Artă „Ioan Inocențiu Micu-Klein”. Edițiile VII și VIII* (p. 101-107) și *Expoziția Viorel Mărginean* (p. 108-111). Rezumatul, în limba franceză, de la finalul volumului (p. 112-117) asigură, prin travaliul Auricăi Tomșit, ca și la alte cărți de specialitate ale colegului nostru, o mai largă difuzare a discursului istoric, atacat în cunoștință de cauză și în această situație. În același timp, ilustrațiile creează, chiar dacă în tonalități sobre, un altfel de dialog, poate mai captivant, între viitorii cititori și textele despre artă ale lui Cornel Tatai-Baltă.

Realmente, este dificil ca în cadrul unei note de lectură, cum este conceput textul de față, să faci o selecție asupra unor articole, studii și comunicări, pentru a le prezenta, ori să te oprești asupra unuia dintre ele, ca să-ți exprimi un punct de vedere. La îndemâna unei anumite experiențe, vis-à-vis de istoria școlilor de la Blaj, ne interesează și atragem atenția, în egală măsură, asupra studiului *Predarea desenului la Liceul din Blaj (1867-1945)* (p. 84-100). Bornele cronologice fixate de cercetător pentru studierea desenului au indiscutabile conotații politice și culturale. Bine conceput sub raport redacțional și valorificând o plajă istoriografică bogată și variată, textul mai sus citat pune în circulație, după cum era de așteptat, o multitudine de informații din publicațiile editate, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, de conducerea școlilor din Blaj. Ne referim, cu precădere, la *Programa gimnaziului*, izvor istoric prețios și ocolit, din păcate, de unii pasionați care se ocupă de istoria școlilor (perioada directoratului lui Timotei Cipariu, care poate fi considerat, în lumina cercetărilor din ultimele decenii, mai ales ale lui Cornel Tatai-Baltă, și un protector al artelor frumoase), *Raportul gimnaziului* (numeroase exemplare din primii ani ai secolului trecut), *Anuarul gimnaziului* ș.a. Prin activitatea de la clasă, dar și prin opera artistică de mai târziu, s-au remarcat,

într-un efort cultural demn de toată considerația științifică, pe firul unor tradiții academice naționale și chiar europene, profesorii de desen ai Blajului: Flaviu C. Domșa (1878-1932), Virgil Fulicea (1907-1979), cu o incontestabilă operă în sculptura transilvăneană, Septimiu Marian (1899-1963) etc. Dotarea cu material didactico-artistic adecvat a sălilor de desen, organizarea mai multor excursii de documentare în țară și în străinătate, participarea la diferite concursuri de profil, pe lângă conținutul artistico-didactic efectiv al lecțiilor de desen, care au contribuit, fiecare în parte și toate la un loc, la educația într-un frumos și rigoare a elevilor Blajului între anii 1867-1945, dovedesc justetea strădaniilor lui Timotei Cipariu de după revoluția de la 1848-1849, care a fost și în acest domeniu un vizionar.

Într-o epocă în care, mai ales la momente aniversare, foarte mulți cărturari se ocupă și de școlile Blajului, nu numai de „valorificarea” unor ipostaze artistice ale orașului, întemeiat practic de Inochentie Micu-Klein, volumul prof. univ. dr. Cornel Tatai-Baltă, *Scrieri despre artă*, îndeamnă la muncă temeinică și sistematică, dar și la reflexii asupra dreptului de-a scrie istoria unui orașel, numit justificat de Mihai Eminescu „Mica Romă”. În acest fel, ne apropiem de mesajul, recent transmis printr-o traducere autohtonă, de cartea lui Jean Sévilla, *Corectitudinea istorică*, în care se ridică, între altele, problema „manipulării istoriei”.

IACOB MÂRZA